

Tole moram povedat'

Ob rob nagradnega natečaja za mlade

Ob 80-letnici Muzejskega društva Škofja Loka in Dnevih evropske kulturne dediščine 2018 smo se v Muzejskem društvu Škofja Loka odločili, da bomo razpisali nagradni natečaj *TOLE MORAM POVEDAT'*. Z njim smo želeli podpreti medgeneracijsko sožitje, izkazati spoštovanje do proučevanja starejših šeg in navad ter prispevati k njihovemu ohranjanju.

Častni član društva dr. Andrej Rant je že dlje časa dajal pobudo, da moramo k sodelovanju spodbuditi mlade in hkrati zapisati čim več zgodb, domislic in spominov, ki bodo sicer odšli v pozabo. V letu 2018 smo se ob 80-letnici opogumili in na vse šole poslali povabilo k sodelovanju. V prvih dneh julija smo jih tudi osebno obiskali.

Od učencev in dijakov smo pričakovali najrazličnejše prispevke, zapisane ali posnete, v katerih so imeli starejši (npr. stari starši) »*tole za povedat'*« (so pripovedovali/opisovali/se spominjali ... dogodkov, vrednih ohranitve).

Vsem zapisovalcem smo obljubili knjigo Muzejskega društva Škofja Loka, med vsemi sodelujočimi pa bi komisija izbrala najboljši prispevek in ga nagradila z dvema vstopnicama za adrenalinski park GEOSS, izžrebala še enega za enako nagrado, njuna mentorja pa bi se za nagrado brezplačno udeležila izleta Muzejskega društva Škofja Loka. Učenci, ki ne pišejo radi, so lahko sodelovali tako, da so s fotografijo ujeli kulturno dediščino domačega kraja. Tudi vsem mladim fotografom smo obljubili knjigo in nagrado za izžrebanega učenca ter njegovega mentorja.

Do konca šolskega leta je na natečaj prispela samo ena kuverta, in

Ambrož Demšar, avtor in nosilec natečaja, in Matevž Hostnik, eden od sodelujočih učencev. (foto: A. Igličar)

sicer iz Osnovne šole Škofja Loka – Mesto, mentorice Andreje Hafner, za kar sem ji zelo hvaležen. Zaradi njenih prispevkov je med šolskimi počitnicami tlelo upanje, da bo novo šolsko leto več učencev spodbudilo k sodelovanju. Poskusili smo z osebnimi stiki z učitelji, kar se je pokazalo kot odločilna poteza, da je razpis uspel.

Do roka, to je 25. septembra, je z navadno ali elektronsko pošto prispelo kar 108 prispevkov učencev, ki so jih naredili ob pomoči pripovedovalcev in njihovih 19 mentorjev; šest je bilo videoposnetkov in dva zvočna posnetka.

Dva mentorja sta poslala večje število fotografij svojih 10 mladih fotografov.

Sodelovale so vse osnovne šole v Škofji Loki in obeh dolinah, najbolj so bile aktivne podružnične šole. Prispevkov srednješolcev nismo prejeli.

Vse gradivo smo digitalizirali in shranili v spletno mapo, dostopno na <http://bit.do/natecaj>, da je komisija, v sestavi Milena Alič, Ambrož Demšar, Mojca Ferle, Marija Lebar in dr. Andrej Rant, lahko izbrala med številnimi prispevki.

Skušali smo se držati naslednjega razvrščanja: najboljši – v redu – neprimeren, a ugotovili, da prav noben od prispevkov ni za v koš. Velika večina jih je sodila v drugo kategorijo. V prvo skupino se je uvrstilo 8 prispevkov, med katerimi je bilo težko izbrati najboljšega. Po razpravi se je komisija odločila, da nagradi delo Jana Demšarja iz OŠ Poljane, ki je pod vodstvom mentorice Majde Bernik in sosedke Cilke Fern, pripovedovalke, napisal prispevek *Žetev žita*. Tudi nekateri drugi izbrani prispevki so si zaslužili objavo v *Loških razgledih*.

V Sokolskem domu smo 5. oktobra 2018 na dobro obiskani zaključni prireditvi predstavili najboljše prispevke in podelili nagrade sodelujočim učencem in njihovim mentorjem. Gosta večera sta bila Konrad Triler iz Železnikov, zapisovalec in pripovedovalec ljudskih zgodb, in znana glasbena skupina Suha špaga. Prireditev je povezovala osnovnošolka Larisa Demšar.

Stari mlin. Avtor Urh Mur, Osnovna šola Žiri, mentorica Petra Novak.

Izžreban je bil zapisovalec Jon Velkavrh, njegova mentorica je bila Barbara Peternel, ter mladi fotograf Urh Mur, z mentorico Petro Novak. Učenca sta prejela vstopnici za adrenalinski park GEOSS v Vačah, mentorja pa udeležbo na tradicionalnem enodnevnem izletu muzejskega društva. Naključje je hotelo, da sta bila oba učenca iz Osnovne šole Žiri.

Prireditev je spremljala projekcija fotografij, ki so jih mladi fotografi poslali na natečaj.

ŽETEV ŽITA

Pri predmetu zgodovina smo dobili nalogo, da starejše ljudi povprašamo o dogajanju v preteklosti in zapišemo, kar smo izvedeli. Ker ne živim s starimi starši, sem se obrnil na sosedo Cilko Fern. Z njo se tudi sicer rad pogovarjam, ker ve veliko o starih časih in zelo zanimivo pripoveduje.

Živim na gorski kmetiji, zato me zanimajo kmečka opravila. Danes si pri delu pomagamo s stroji, nekoč pa so vse delo opravili ročno. Opravila so imeli razdeljena na vse člane družine: moški, ženske in otroci so imeli točno določene naloge. Pogovarjala sva se o žetvi. Okrog leta 1950/55 so ženske žito žele ročno s srpi. To je bilo težko delo, saj so bile na njivi ves dan sključene proti tlom in so jih bolele roke, hrbet, glava in noge. Tudi slovenska ljudska pesem Že ajda zori govori o tem. Na eni njivi se je zbralo približno dvanajst žensk, dninark, ki so hodile kar nekaj dni od kmeta do kmeta pomagat žet na njive.

Dninarka je bila ženska, ki ni imela svoje zemlje, kmetije ali pa samo eno kravo in je za plačilo ali hrano hodila delat k večjim, bogatejšim kmetom. Pravili so jim tudi »bajtarji«, ker so živeli v skromni, majhni leseni hiši, imenovani »bajta« ali »kajža«. Za njimi so hodili otroci, ki so v roke prijemali pesti požetega žita, jih lepo zlagali na kupčke na tla/na njivo, da so bili lepo poravnani – na eni strani slama, na drugi strani klasje. Moški so potem te snope vezali s slamo (pasinom – manjši zviti šop slame okoli snopa). Snope so morali trdno zavezati, zato je bilo to moško opravilo. Na koncu so otroci šli še enkrat čez njivo, da so pobrali klase žita, če je kje kaj padlo na zemljo, saj je bilo škoda vsakega zrna. Snope so nato naložili na voz (lojtrnik) in ga s konji pripeljali do kozolca, kjer so snope zložili na late oziroma štante. Zlagali so jih izmenično, enega obrnjenega s slamo (rekli so z »ritjo«), drugega s klasjem. Za podajanje snopov z voza na štante so uporabljali »podajaja« (kovinske »vile« s samo dvema rogljema). Žito se je v kozolcu sušilo približno mesec dni. Odvisno od vremena. Če je bilo lepo vreme, je bilo suho prej, če je bilo slabo vreme, pa kasneje. Najboljše je bilo suho vreme, ker je bila potem slama ostra, zares suha.

Sledila je mlatitev. Napredni kmetje so že imeli mlativn'co na električni motor, revni kmetje pa so delali ročno – s cepcem. »Pod« so dobro pometli, da je bilo čisto in na kup znosili žito iz kozolca. Ne vsega naenkrat, ampak v več manjših kupih. Moški so se s cepci (leseno napravo v obliki dvodelne palice za mlatitev žita) postavili v krog okoli kupa in udarjali po žitu, da se je zrnje žita izluščilo in ločilo od slame. Slamo so stresali z vilami, da je žito padlo na tla. Slamo so porabili za krmo za živino. Kar je ostalo na kupu, so dali na reto (veliko sito). Rekli so, da so »zretali« – zrnje še bolj ločili od slame in pleva.

Vonj po kruhu. Avtorica Saša Dolenc, Osnovna šola Ivana Groharja Škofja Loka, mentor Janez Beguš.

Nato pa še na manjša sita, da je bilo zrnje res prečiščeno. Nekateri so imeli že »vevn'k«, To je lesena ročna naprava z ročajem, ki je namesto sit, ločilo zrnje in pleve. Kasneje so imeli že »pajkl«, napravo za ločevanje žita od pleva in je lahko deloval na električni motor. Prečiščeno žito so dali v »polovico« (12,5 kg), veliko leseno posodo, ali pa v »mernik« (25 kg), velik lesen škaaf, za merjenje žita, ki se je uporabljal izključno samo za to opravilo. Dva merni-

ka (50 kg) zrnja so dali v žaklje iz jute ali lanu, ki so jih zvezali z vrvjo.

Žito so v teh žakljah odnesli v »kašče« (lesene kište, zaboje), kjer se je zrnje sušilo naprej. Vsak dan so zrnje z rokami premešali, da ne bi splesnilo. Zrnje so sproti vozili v mlin (po par žakljev naenkrat). Mlini so bili po vseh grapah ob vodi. Drnovškov mlin je bil na poti proti Bukovem Vrhu, pri Visokem pa je bil Visoški maln. Mlinarji so bili brez zemlje, a so kljub temu dobro živeli. Niso bili lačni, imeli so dovolj moke za kruh, kar je bilo v tistih časih izjemno pomembno. Jemali so desetino od enega kilograma moke, ki so jo zmleli kmetom.

Kruh so pekli v krušni peči samo enkrat na teden. Ponavadi so pekli ob sobotah dopoldne. Če ga je prej zmanjkalo, so bili pač nekaj dni brez kruha. Kruh je bil proti koncu že trd in suh, velikokrat ga je v četrtek že zmanjkalo. Na začetku je šel bolj v slast, proti koncu tedna pa zmeraj manj. Pekli so črn kruh. Niso poznali toliko vrst kruha kot danes. Bil je iz ržene moke, črne pšenične moke ali pšeničnih otrobov. Bil je sočen, dober, dlje časa je ostal svež kot danes. Za velike praznike (velika noč, božič) so imeli bel kruh, ki so ga zamesili na mleku (sicer pa na vodi), beli pšenični moki in jajcu, če so ga imeli.

Pri tem je bilo pomembno tudi druženje. Zraven so si zapeli in včasih tudi zaplesali. Kljub težkemu delu, je bilo tudi veselo.

Veselo je tudi danes, ko opravimo večja, težja kmečka opravila, čeprav si pomagamo s stroji. Sedaj žito požanjejo veliki kombajni v veliko krajšem času, lahko že v eni uri. Pri tem je potrebno mnogo manj ljudi. En sam človek vozi kombajn, ki že na njivi loči zrnje od slame. Zrnje direktno s kombajna presujejo na velike kovinske, nekaj tonske prikolice, ki jih vleče traktor. Če je pšenica dovolj suha, jo včasih že z njive peljejo na prodajo v kmetijske zadruge, redko h kmetu

domov na sušenje in spravilo. Zadruga odkupijo žito in poskrbijo za končne izdelke (moka – iz moke pa druge izdelke, pekovski izdelki, testenine ipd.). Slama, ki obleži za kombajnom na njivi, z balirko poberejo in zvežejo v bale. Bale so lahko velike okrogle ali pa manjše kvadratne. Manjše kmetje ročno poberejo, večje pa s traktorskimi vili-cami in jih na prikolici zvozijo domov. Slamo uporabljajo za krmo živini ali pa za steljo, da živina leži na njej. Nekateri kmetje slamo tudi prodajo. Slamo lahko tudi kupimo v trgovini za male živali, kjer jo prodajajo za steljo hišnih ljubljencev.

Naloga mi je bila zelo všeč in zanimiva, ker rad poslušam o starih časih in kako so delali nekoč. Izvedel sem veliko novega in ker sem pripovedovanje sosede moral zapisati, sem jo poslušal še bolj natančno in skrbno, kot bi jo sicer. Vesel sem, da nam sedaj ni potrebno več tako veliko delati ročno, čeprav naša kmetija leži na strmih hribovitih pobočjih in so že stroji prirejani za tak teren. Če bi danes morali delati toliko ročno kot nekoč, ne bi veliko kmetovali, ampak bi bilo še več kmetij zapuščenih in zaraščenih.

Zapisal: Jan Demšar, 11 let, Osnovna šola Poljane, mentorica Majda Bernik; pripovedovala Cilka Fern, Bukov Vrh;

SKODELICA KAVE

Bližali so se božični prazniki in zanje je že ponavadi treba pospraviti vse po hiši in okrog nje, speči potice, morda so včasih že koline, vse z namenom, da bi bili prazniki čim lepši. Tudi pri nas je bilo vsako leto enako. Vsako leto sta nam otrokom ata in mama obljubila presenečenje, seveda če bomo dovolj pridni. Presenečenje je prišlo na mizo po tradicionalnem kropljenju po hiši, hlevu ter okrog hiše.

Tudi tiste zime predavnimi leti, ko sem bila še v osnovni šoli, smo se za božič skrbno pripravili. Po blagoslovu in molitvi smo se posedli okrog velike kmečke mize: ata in mama ter vseh sedem otrok.

Kaj neki bo danes za večerjo, sem se spraševala, ali bom sploh dočakala polnočnico ali pa bom mogoče kar zaspala. S pritajenim dihom smo vsaj mlajši trije pričakovali, kaj bo mama prinesla na mizo. Kar naenkrat je iz kuhinje prišel en omamen, sladkoben vonj, ki sem ga takoj prepoznala, saj je bil nam, otrokom, vedno prepovedan. Zadišalo je po kavi, pravi kavi, tisti, ki jo je v dveh rdečih polkilogramskih škatlah poslala teta iz Amerike, kava, katere vonj je iz kuhinje prihajal le poredkoma in še to le za ata. Tisti sveti večer pa je mama med navadno kavo za vse dodala nekaj žlic 'prave' kave, nato dodala mleko in ta kava, bolj bela kot običajna iz cekorije, je v skodelicah priromala na našo mizo. Zraven smo zagrizli v potico, tisto domačo, iz

Sveta podoba. Avtorica Nika Dolenc, Osnovna šola Žiri, mentorica Petra Novak.

mletih suhih hrušk, kajti orehov tisto leto ni bilo. Ponavadi smo nad potico vihali nosove, ker nikdar ni bila dovolj sladka, a tisti večer je bila z belo kavo tudi potica slajša. Vonj po kavi je dvigal naša srca in imela sem občutek, da smo najsrečnejša družina na svetu.

Pogovarjali smo se o vsemo- gočem, o tem, da bo starejši brat kmalu moral v vojsko, mama na zdravniški pregled, jaz jeseni mogoče v šolo. Vse to je olepševal okus po kavi, prinesel občutek varnosti in toplino našega doma. Ta vonj nas je spremljal še na poti k polnočnici, neverjetno – nihče ni bil prav nič zaspan. Vse praznike je ta vonj in okus po kavi lebdel v zraku, pa čeprav

je bila tista rdeča škatla, ki se je odprla s ključem, ki odvijte ozek pas pločevine, skrbno spravljena na vrhu kredence v kuhinji.

Minili so prazniki, vsakodnevne skrbi s šolo, mamini zdravniški pregled, ki je pokazal na resno bolezen, in strašljivo zdravnikovo opozorilo je povsem izbrisalo čar tistega božičnega večera, dogodki, ki so sledili, pa so mi to podobo potisnili v grozljivo pozabo. Še preden smo dočakali veliko noč, ki naj bi jo slovesno praznovali, nas je najprej nenadoma zapustil ata, le nekaj dni za njim še mama, brat je moral v vojsko, družina je bila razbita.

Minila so leta, ustvarila sem si družino, vsa leta živela razpeta med službo, otroki ter domom in komaj sva z možem našla čas za klepet ob kavici. Šele sedaj, ko sva oba upokojena, si zares vzameva čas tudi za kavo in prijeten klepet ob njej. Tako se sedaj pogosto z bridkostjo spomnim na tisto prvo in tudi zadnjo skupno kavo, ki smo jo skupaj pili v naši družini na božični večer pred davnimi leti.

Zapisala: Maja Govekar, 13 let, Osnovna šola Žiri, mentorica Petra Novak; pripovedovala Anica Govekar, 77 let.

BABICA PRIPOVEDUJE

Pri babičinih starih starših so v njenem otroštvu doma imeli gostilno in trgovino. Zato sem se odločila, da jo povprašam nekaj o tem.

Bi mi lahko za začetek povedala nekaj o trgovini?

V tistih časih je bila zlasti trgovina zelo pomembna. Stari oče je prodajal moko, makarone, sladkor ... pa tudi nekaj galanterije. Ljudje so radi kupovali našo domačo marmelado, ki smo jo narezali in zavili kar v papir. Tudi kis in olje sta hitro pošla. Žene so prihajale s steklenicami, on pa jih je natočil. Takrat je prodajal tudi petrolej, ki ga je sredi trgovine shranjeval v velikem sodu. Ljudje so ga kupovali, ker so v tistih časih uporabljali svetilke in je le malo ljudi imelo elektriko po domovih. V to trgovino so prihajali ljudje tudi iz Selške doline.

Koliko ljudi na dan je povprečno prišlo v vašo trgovino?

Kdaj je bila trgovina skoraj polna, včasih pa tudi prazna. Zvečer, ko so se kmetje vračali z dela, so prišli po vrečo sladkorja, vrečo moke, vrečo žita, marmelado ..., njih pa so zunaj čakali vozovi s konjsko vprego, na njih pa so bile starinske svetilke.

Ali ste kdaj imeli čisto polno gostilno?

Gostilna je imela štiri mize različnih oblik. Kdaj je prišlo toliko ljudi, da so se morali ljudje kar stisniti (približno 20). Po vojni je veliko ljudi oslepelo, za razvedrilo pa so prav radi prišli k nam in se greli v veži. Na vrhu smo imeli zvonec in če je bilo preveč ljudi, je nekdo od natakarjev hitro pozvonil, da smo mu priskočili na pomoč (seveda se ga je slišalo po vsej hiši).

Ali ti je bila bolj všeč trgovina ali gostilna?

Obe dve sta mi bili zelo všeč. Ko sem bila majhna, sem tudi dedku pomagala v trgovini. Občasno je on naredil košare kar iz časopisa, če ni bilo primernejšega materiala. V njih sem ločeno dajala makarone, sladkor, moko in pšenični zdrob.

Trgovina in gostilna Ivan Bergant v Stari Loki.
(hrani: družinski arhiv)

Kakšni ljudje so hodili v vašo trgovino?

Navadno so k nam hodili vaščani in meščani iz okolice in Selške doline.

Kako pa je bilo s trgovino in gostilno med vojno?

Trgovina in gostilna sta bili še vedno odprti, le da je prihajalo manj ljudi.

Ali ste v gostilni imeli tudi kakšno značilno jed?

Golaž z vampi je bila zelo priljubljena jed, s katerim smo »sloveli« daleč naokoli! Nekateri pa so tudi radi jedli zelje in pečenko.

Ali ste se v vaši družini ukvarjali še s kakšno drugo obrtjo?

Imeli smo tudi kmetijo, ki sta jo obdelovala oče in mama. K nam so prišli služiti in pomagati tudi mladi fantje in mlada dekleta.

Se spomniš kakšnih zanimivih dogodkov iz gostilne?

Včasih ni bilo zdravstvenih domov in zato so otroke hodili cepiti kar k nam v gostilno, v kot pod križem. Kdaj sem se ustrašila, ko sem videla, da sem že jaz na vrsti in sem kar stekla iz hiše (smeh).

Ali ste imeli z gostilno veliko dela?

Ob praznikih in nedeljah je bilo precej dela, ob delovnikih pa ne toliko. Še posebej veliko ljudi je prišlo, ko so imeli pogrebe ..., pozimi, ko so bili vsi premraženi, so z vso naglico hiteli na toplo. Spomnim se, kako so vsi hitro plačevali, ker sem bila še majhna, nisem vedela, koliko denarja komu vrniti, ampak me je na srečo vse hitro in enostavno naučila moja teta. Takoj mi je bilo lažje.

Ali ste imeli tudi kaj hrane iz domačega vrta?

Moja teta je imela doma še dva pujska, zelenjavni vrt in veliko njivo.

Kako je gostilna izgledala v notranjosti?

Bila je zanimiva. Srednje velika, pohištvo pa je bilo staro, ampak lepo ohranjeno. Imela je lepe, stare slike, tudi s severnimi medvedi. Spomnim se, da po vojni še nismo imeli pulta s tekočo vodo, ampak je inšpekcija določila, da ga mora od takrat naprej imeti vsaka gostilna.

Katero sladico so ljudje najraje jedli?

Potico za semenj in krofe. Radi so jih jedli tudi meščani.

Kako pa je bilo pozimi?

Ljudje so radi prihajali na čaj z rumom. Pili so ga tudi otroci vseh starosti. Za zraven pa so dobili še kakšno žemljo.

Ste imeli kakšne vaške posebneže ali pa berače?

Nek gospod je k nam zahajal vsak dan, delal je smešne obraze, mi otroci pa smo se mu smejali (smeh). Beračev je bilo precej. Bili so dobri ljudje, hvaležni, mi pa smo jim dali prenočišče na senu ali pa v hlevu. Zjutraj sem jim dala kos kruha in kavo, potem pa so šli naprej. Meni se zdi, da bo zdaj dovolj ... hvala za ta intervju!

Zapisala: Hana Rant, 12 let, Osnovna šola Ivana Groharja Škofja Loka, mentorica Sabina Leben; pripovedovala Marta Bergant Krstič, 76 let, Škofja Loka, 11. 9. 2018.

MOČ NAD KAČAMI

Moja mama mi je povedala, da je njen ata (Matic Kavčič) imel t. i. »nadnaravno moč nad kačami«, še posebej nad modrasi. Samo zažvižgal je in modras je prišel k njemu. Potem naj bi ga posadil na glavo in ga pokril s klobukom. Vedno je pravil, da kralja modrasov ne smeš nikoli ubiti in nihče razen njega ni vedel, kdo je pravzaprav kralj modrasov.

Seveda jih je lovil z namenom. Ker je v tistem času zbolelo veliko živine, je iz kač izdeloval zdravila. Po pripovedovanju mame naj bi modrase skrbno posušil in jih nato zmlel na mlinčku za kavo. Dobljen izdelek je položil na kosček kruha in nekaj zaklel. Njegova žena se je čudila, kje je dobil toliko kruha, ko ga pa še za otroke komaj dobi. Nihče ni pravzaprav natančno vedel, kakšne besede je izgovoril, a vedno naj bi žival ozdravela. Mama pa mi je še povedala, da naj bi imel njegov oče še večjo moč nad modrasi.

Maslo. Avtorica Meta Lavtar, Osnovna šola Ivana Groharja Škofja Loka, mentor Janez Beguš.

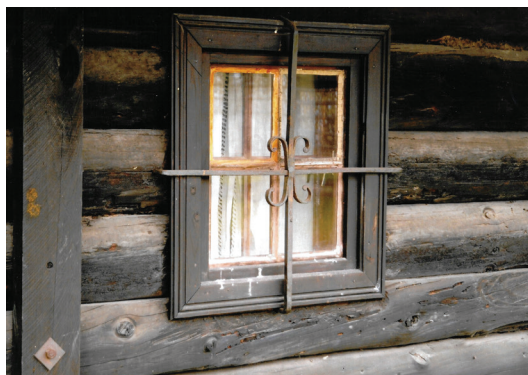
Zapisała: Tjaša Bogataj, 14 let, Osnovna šola Žiri, mentorica Petra Novak; pripovedovala Cecilija Mlinar, 64 let

MOJ PRADEDEK JE BIL ČEVLJARSKI MOJSTER

Bil je prijetno tople septembrski dan. Sonce se je že bližalo hribom, kjer bo zašlo. Nad Žirovskim vrhom se je nebo začelo barvati v nežno rumeni, rdečkasto oranžni in modri barvi. Z babico Marinko sva sedela na terasi. Prosil sem jo, naj mi pove, kako je bilo nekoč, kako so živeli, ko je bila ona mojih let.

Babica se je zamislila in počasi začela pripovedovati:

"Moj oče je bil rojen v družini sedmih otrok v Javorjah. Bil je najmlajši in invalid. Kot otrok je prebolel otroško paralizo – seveda zaradi te bolezni ni bil pri zdravniku, kaj šele v bolnišnici. Družina je namreč živela zelo skromno in za take stvari ni bilo denarja. Oče mu je umrl, ko je bil star 6 let. V osnovno šolo je hodil v Javorjah. Otroci so hodili v šolo osem let, čeprav je bila štiriletka. Po končani osnovni šoli je odšel na Brezje, kjer se je izučil za čevljarja. Opravil je tudi mojstrski izpit in tako postal čevljarški mojster.

Brez plastike. Avtor Aljaž Jeram, Osnovna šola Ivana Groharja Škofja Loka, mentor Janez Beguš.

Po drugi svetovni vojni je v Javorjah zgradil hišo in si ustvaril družino. Jaz sem bila najstarejša od štirih otrok. V hiši je imel tudi čevljarstvo delavnico in kot otrok sem preživela tu veliko časa. Spominjam se velike stene s policami, kjer je imel zložena kopita. Uporabljal je prav posebna orodja, kot npr. kladivo, klešče, šila, pile, rašple, »kneftro« (to je bil kaka 2 cm širok pas, ki ga je imel zataknjenega pod svojim čevljem in čez čevlji, ki je bil v

izdelavi, da se mu ni premikal), »porar« (to je bil pripomoček, ki ga je uporabljal, ko je v čevlji zabijal lesene cveke, s »porarjem« je najprej naredil luknjico, v katero je potem zabil ta cvek). Potem so bile tu še velike zakrivljene šivanke pa železna taca pa še veliko drugih stvari, ki se jih niti ne spomnim. Spomnim se npr. kako je delal dreto. Dreto je bila najprej navadna bolj tanka vrvica, ki jo je nastrigel na cca 3 m dolge konce. Te vrvce je potem obesil na žebelj, tako da sta bila oba viseča konca približno enako dolga. Potem je vzel v roko smolo in te vrvce zelo hitro drgnil gor in dol, tako da je vrvica postala gladka in s tako je potem šival čevlje. Zgornji del je sam odrezal in ga sešil na šivalnem stroju, ki ga je imel v delavnici, potem je z dreto in šivanko prišil prvo plast podplata, drugo je pribil z lesenimi cveki, zadnjo pa s kovinskimi žebli, ki so imeli okrogle glavice.

Vendar ni izdeloval samo nove čevlje, ampak je tudi popravljaval stare. To je predstavljalo večji del njegovega dela. V zimskem času pa se spominjam, da je svoje orodje dal v nahrbtnik in odšel v odročne vasi pod Blegošem in tam na kmetijah na klopi ob krušni peči popravljaval čevlje."

Če primerjam življenje takrat in danes so razlike zelo velike. Čevlje kupujemo v trgovini. Popravljat jih ne nosimo, ampak raje kupimo nove. Čevlji so mnogo lažji in lepljeni, le redko najdemo v trgovinah čevlje, ki bi bili šivani. Čevljarje, ki se še ukvarjajo s popravili, najdemo le v velikih mestih, izdelujejo tudi nove po naročilu, ki pa so izdelani čisto po drugi tehnologiji in ti so zelo dragi.

Prometne povezave med kraji skorajda ni bilo. Avtobus ni vozil – avtobus je vozil le po dolini nekajkrat na dan, v hribovske kraje pa ne. Ljudje niso imeli avtomobilov. Če je bilo treba iti v Poljane po kakšno stvar, so to naredili peš, s kolesom ali pa z vozom, v katerega je bil

vprežen konj. Šele nekaj let kasneje je tudi v Javorje začel voziti avto-bus in to je bila za kraj velika pridobitev. Ljudje so lahko šli v službe v Škofjo Loko. Industrije drugod v dolini ni bilo – le v Škofji Loki in Žireh. Danes si življenja brez radia, televizije, računalnika, avtomobi-la sploh ne znamo več predstavljati.

Otroci so danes razgledani, saj so jim na voljo različni mediji. Prometne povezave so dobre. Ljudje hodijo v službe tudi v oddaljenejšje kraje, pa to ni nič posebnega, saj ima že skorajda vsak avto. Danes lahko rečemo, da živimo v sodobnem svetu in se soočamo s problemi, kakršnih nekdaj niso poznali – kako ohranjati vode čiste, kako čim manj obremenjevati naravo in ozračje z raznimi izpusti, kako pravil-no ravnati z odpadki in se čim bolj izogibati plastiki, ki jo je vedno več, pa vemo da našemu zdravju škoduje.

Če torej primerjam življenje nekoč in danes, se mi zdi, da najdem pousod nekaj dobrih in slabih strani. Naša naloga v prihodnje mora biti, da najdemo neko ravnovesje med izzivi sodobnega sveta in ohran-janjem narave.

Zapisal: Jaka Padežnik, 11 let, Osnovna šola Poljane, mentorica Majda Bernik; pripovedovala Marija Marc (babica Marinka), Dobje, 13. 9. 2018.

PRIPOVED MOJE STARE MAME

Moja 91-letna babica že vse življenje živi v Pungertu pri Škofji Loki. Spraševala sem jo, kako je bilo v starih časih, ko je ona pričela hoditi v šolo. Takrat je bilo življenje precej drugačno, težko, a vendar lepo.

V šolo so hodili vsi otroci iz vasi skupaj, po trdi makadamski cesti, pa tudi po stranskih stezicah v 3 kilometre oddaljeno Škofjo Loko. V tistem času ni bilo avtomobilov in ne avtobusov. Pozimi je bilo veli-ko snega in včasih je vse otroke sosed naložil na sani s konjsko vprego. Oblečeni so bili zelo skromno. Šola je bila v uršulinskem samostanu pod gradom v Škofji Loki, in to samo za deklice. Zraven je bila tudi cerkev. Šolo so vodile sestre uršulinke, ki so bile zelo izobražene. Na tej šoli so vse učenke za posebne priložnosti in nedeljsko mašo imele uni-forme.

V prvi razred je odšla s sedmimi leti, leta 1934. Imeli so verouk, slovenščino, računstvo, državljanstvo, lepopis, risanje, petje (poznali so ogromno skladateljev in njihovih pesmi), vedenje, ki je moralo biti vedno 5, ročna dela ... Učile pa se je tudi plesti (v 1. razredu je naredila brisačo, v 3. že jopico, rokavice ...). Spominja se sestre uršulinke, kako je vstopila v razred v dolgi črni obleki, s pokrito glavo in z nasmehom na obrazu. Vsi so mirno vstali in pozdravili. Tudi sicer je v razredu

Nekoč ... Avtorica: Nika Bradeško, Osnovna šola Ivana Groharja Škofja Loka, mentor Janez Beguš.

vedno vladal mir. Vsako jutro so morali najprej zmoliti molitev Oče naš. Do sestre uršulinke so imeli izredno spoštovanje. Za malico so imeli košček kruha, jabolko, jeseni kostanj, vse pa so morali prinesiti od doma. Vladal je strašanski red. Za vsako napako si moral iti v kot. Včasih pa so, če je šlo za večjo kršitev reda, poklicali tudi starše.

Babica se spominja tudi, kako je bilo leta 1934, ko je umrl kralj Aleksander. Bilo je veliko žalovanja. V učilnici so obesili tudi njegovo sliko.

V višjih razredih je bilo že več predmetov: v 3. razredu se je začela srbohrvaščina, zgodovina, fizika, zemljepis, kemija, gospodinjstvo in še nekateri drugi predmeti. Osnovna šola je trajala 5 let. Na tej šoli je bila tudi meščanska šola (srednja

šola), ki je trajala 4 leta. Med predmeti so bili tudi stenografija, strojepis, gospodinjstvo (kuhali so kosila in pekli slaščice), ročna dela vseh vrst. V vseh razredih so imeli veliko časa za telovadbo, in sicer na grajskem vrtu, odpravili so se na izlet v naravo ali na ekskurzijo. Za malico so imeli črn kruh in skodelico mleka. Ob zaključku šolanja so imeli maturo. Dekleta so s to opravljeno šolo lažje dobila zaposlitev.

V aprilu leta 1942 se je z vojno vse to žalostno končalo.

Zapisala: Maša Derlink, 8. d, Osnovna šola Cvetka Golarja Škofja Loka; pripovedovala Angelca Gaber, roj. 1927, Pungert 3. Pogovor je nastal v Pungertu, septembra 2018.